

El Comte Sunifred i el Monestir de Sant Benet de Bages

Joan Pagés i Pons

Al cap de poc de la donació que la matrona Ricardis havia fet al naixent cenobi de Sant Benet de Bages de tot el predi de Les Preses, ja sorgí un conflicte amb el comte de Besalú, Sunifred, fill de Miró el Jove. En efecte, sense cap mena d'escrúpol ni causa que ho justificués, ben arbitràriament, el citat comte besalunenc s'emparà de tota l'aloetat de Les Preses que Ricardis tan devotament i esplendidament havia cedit a Sant Benet de Bages, retenint-la fins el seu traspàs esdevingut en 965, passant per heretament al seu germà Sesemond. Feia més de cinc anys de l'òbit de Sunifred i encara el dit hereter retenia en poder seu tot el termenal de Les Preses, del qual la naixent comunitat de Sant Benet de Bages n'estava desposseïda ja feia prop de deu anys, sense que s'entrelluqués cap possibilitat de recuperar-lo.

Facilment hom endevina que tant en Sala, espós de Ricardis i fundador del cenobi, com Abbó que presidia la flamant comunitat, maldaren amb tenacitat per tal d'aconseguir que l'aloetat de Les Preses i el Corb retornés en poder dels monjos. I més encara, si atenem la necessitat que en tenien per tirar endavant les obres del cenobi ja començades. Les incansables gestions degueren fer efecte, car devers l'any 971, un any abans de la consagració de l'església, es reuní una assemblea a Besalú amb l'assistència del comte-bisbe Miró, germà menor de Sunifred a qui havia succeït en 965, i els jutges Oruci i Audesind, els vescomtes Waudal i Gaude, Bonuci, clergue, junt amb altres nobles barons i en presència d'un bon nombre de testimonis i altres prohoms que hi havien acudit per tal de resoldre el litigi. Sesemond, pretenia la propietat de l'aloetat de Les Preses, pertinença del Monestir, per haver-li llegat, segons al·legava ell, el seu germà difunt, el comte Sunifred. Això fou el motiu que després

de bregar molt es reunís la referida assemblea, constituïda en tribunal, de la qual n'hem transcrit l'acte de la sentència pronunciada pel comte-bisbe Miró-965-984-.

Vegem-la ací "Reunits en judici Miró, per la gràcia de Déu comte i bisbe, els jutges Oruci i Audesind, els vescomtes Waudal i Gaude, Bonuci, clergue, amb altres nobles barons, en presència dels testimonis Fredulofrauribus. Adalbert, Bonfill, Amalric, Lupsanci, el saig Aurici, i altres prohoms aplegats a instància d'Abonel (1), levita, assessor dels monjos de la congregació de Sant Benet, del cenobi que està situat en el comtat de Manresa en el pla de Bages, a la vora del riu Llobregat, dedicat a llaor del Senyor i sota la protecció de Sant Pere Apòstol de la Seu Romana. Tots els damunt citats i altres nobles cavallers eren a la presència del citat comte, quan es presentà Abonel i donà raó d'haver reclamat a Sesemond uns alous de Sant Benet que per títol de donació concedí al monestir la dona Ricardis, 'difunta, la qual els posseïa per donació del seu difunt marit, Elionardis, que els havia adquirit per apriació i els havia desermat. Tals alous són en el comtat de Besalú, a la Vall de Bas, i en els quals hi ha les viles anomenades Preses, on hi ha una església a llaor de Sant Pere, el Pujol, l'Avellaneda i la Nespleda i els vilars anomenats Corbs i el Vilar Nou, amb els límits i termes de tots, o sia, cases, horts, corts, vinyes, molins, prats, pasturatges, selves, garrigues i aigües. Els esmentats alous amb llurs termes els tenia el citat comte Sesemond; i per aquest motiu Abonel el requerí i li provà que els tenia ben injustament. Però Sesedemond respongué que no els tenia injustament, sinó per donació verbal del senyor comte Sunifred, germà seu, ja difunt, al cel sigui, el qual li llegà a condició que volia que la propietat dels referits alous fos escatida judicialment pel comte Miró i els monjos de Sant Benet; i si s'esbrinava que el domini directe pertanyia al citat Sunifred, passés al seu gefmà Miró, sense cap més obligació que donar cinc-cents sous per la seva ànima; però si es trobava que el domini directe de dits alous era dels fidels de Sant Benet, els fos retornat immediatament per l'esmentat Miró. Per això s'ha reunit el tribunal a Besalú per tal d'administrar jus-

tícia, i han trobat el susdit comte Miró i els jutges, que els citats alous corresponen de justícia al cenobi de Sant Benet, tal com els cedí la dona Ricardis, difunta.

Entretant esdevingué la mort del dit Sesemond que fou assessor del dit comte; per això no pogué signar l'escriptura d'expropiació dels referits alous.

Per aquest fet, jo, Miró, per la gràcia de Déu comte i bisbe, per amor de Déu, Sant Pere Apòstol i Sant Benet i per l'ànima del difunt germà meu, senyor Sunifred, comte, em desposseeixo dels dits alous i per pròpia voluntat firmo aquesta escriptura d'expropiació, perquè reconec que els al·ludits alous, abans que a mi o a qualsevol altre home, pertanyen a la casa de Sant Benet, a llaor de Sant Pere. Fou feta la present restitució a les calendes de l'any XVII del regnat del rei Lotari. + Miró, per la gràcia de Déu, bisbe i comte que aquesta escriptura de reconeixement i restitució signà i manà confirmar pels testimonis. A més, signaren Andaleci, prevere; Dela, levita; Sunyer, levita; Abbó, levita; Oliba, Oridus, Sunifred, Edemar, Eldefred, Salla, Adalbert i Audesind el citat jutge. Joan, levita, el qual la present escriptura de reconeixement i restitució lloà i firmà. Baldemar, prevere, qui escriví la present acta de reconeixement i expropiació en el dia, mes i any dits. "= (2)

Quant a la data del document de l'acte, correspon a la del dia 1 de gener de l'any 971. En efecte, Lotari, fill de Lluís IV d'Ultramar, regnà a França des del 954 al 986; i les calendes de gener de l'any disset del dit regnat s'escauen precisament a la data abans esmentada. Aquest document també té un interès especial perquè ens ofereix una pista, ja que entre els signants hom hi veu en Sala o Salla, fundador del cenobi, fet pel que comprovem que en aquella avinentesa encara vivia. Ignorem la data del seu traspàs, però Yepes, en la seva "Crònica General de la Orden de Sant Benito", diu que possiblement el seu traspàs degué tenir lloc ben entrat l'any 971, o sia el mateix any que signà el document citat.

Arran de la restitució de l'aloetat de Les Preses, feta pel comte-bisbe Miró en 971, sembla que les relacions dels comtes

de Besalú amb el monestir de Bages foren més aviat cordials i de mutu respecte. Així veiem que, en 1045, Guillem el Gros-1020-1052-fill de Bernat Tallaferro-990-1020, comte de Besalú, establí que l'alou que el cenobi de Sant Benet de Bages té a la Vall de Bas, al lloc de Les Preses, ni ell ni els seus successors rebi cap mena de cens ni altra servitut, sinó el que constituí el seu progenitor, Bernat comte de Besalú, això és que cada mas pagui un sextari d'ordi i mitja quartera de blat; les cabanes, una emina d'ordi i, també mitja quartera de blat. Posà sota la seva protecció i custòdia l'alou de Les Preses i el Corb, disposat a defensar-lo dels seus contraris. L'instrument fou signat el dia 1 de maig de 1045, per Guifred, Arquebisbe de Narbona, i fill del comte Guifred II de Cerdanya; Guilabert, bisbe de Barcelona; Oliba, bisbe; Guillem, bisbe d'Urgell; Guillem bisbe d'Ausona i Berenguer, bisbe d'Elna.

Per semblant donació, l'abat de Sant Benet de Bages regalà al comte de Besalú, Guillem, una formosa mula avaluada en trescents sous, a títol d'agraïment per tot el que havia fet a favor de Les Preses. (3)

A totes passades, si bé no hem pogut constatar que hi haguessin més friccions entre els abats de Bages i els comtes de Besalú, no obstant ja vindran dies amargs per al dit cenobi quan els vescomtes de Besalú s'estableixin a llurs possessions de la Vall de Bas una volta el comtat de Besalú s'hagi extingit i passat a Barcelona. Aleshores, àdhuc el comte de Barcelona farà de les seves en el sentit de rampinyar el que pugui a l'aloetat de Les Preses. Ens referim a Ramon Berenguer III-1096-1131, està clar.

CONFESSIÓ DE CULPABILITAT DE LA VESCOMTESA ERMESSENDIS

No cal pas dubtar que des del primer moment que els vescomtes de Besalú restaren convertits en amos i senyors jurisdiccionals i àdhuc al·lodials de moltes finques del vescomtat de Bas, els feia nosa l'existència a dintre de la vall de Bas d'un termenal de 9 qm. i escaig del qual el monestir i abat de Bages

en fossin senyors al·lodials i jurisdiccionals. Era una espina clavada al costat de la qual se'n volien desfer mitjançant llurs intrusions fins aconseguir tenir-hi de ple els peus a dins, cosa que a la llarga, com ja veurem, ho assoliran. En realitat, el termenal de Les Preses constituïa una franja de terreny, situada a llevant del vescomtat, que s'estenia de nord a sud, eixamplant-se més cap a llevant, en el nord, en direcció a La Cot a través de les terres del Corb. Però precisament el fet de tenir aquella punxant espina quasi en el cor dels dominis dels vescomtes, l'excessiva proximitat d'aquests facilitava llurs ingerències en els afers de Les Preses com també la llarga distància que separava la dita parròquia, del monestir de Sant Benet. Particularment, aquesta circumstància dificultava a l'expressat abat tenir un control ben acurat de dita possessió, l'arranjament de les qüestions i defensa dels seus drets, amb la rapidesa que les circumstàncies requerien.

Tanmateix, bé tenim constància de la rapacitat dels vescomtes gràcies al document que tot seguit citem del següent tenor: = "En nom del Senyor, Jo, Ermessenda per la gràcia de Déu vescomtesa, considerant la multitud dels meus pecats, vull fer quelcom agradable als ulls del Senyor, a fi de mereixer que em sigui propici en les meves culpes i necessitats. Per la qual cosa em reconec pecadora i culpable davant Déu i Sant Benet en l'alou que aquest té en el comtat de Besalú, o a la Vall de Bas, en el lloc anomenat Les Preses, on hi ha una església dedicada a Sant Pere. I, a fi que el Senyor Omnipotent em sigui propici pels meus pecats i els del meu marit Udaldar i els de tots els nostres pares complint la disposició del meu marit manifestada en la seva última voluntat, dono i retorno a la casa de Sant Benet, del comtat de Manresa, totes les fòrcies i tots els usos que tant jo com el meu marit hem gravat en el dit lloc; de tal manera que ni jo ni cap dels meus descendents ni altra persona, per nosaltres o per disposició nostra, s'atreveixi a imposar o llevar fòrcies, ni inquietar en tot l'alou que Sant Benet té a Bas, reservant-me tant el que hi posà el comte Guillem, i l'estatge d'un home o bé deu diners, ja que l'hostal és solament per a un sol militar, i cinc medaies per cada moltó i tres emines de vi per a cada home, i

el botatge i les cugucies i els homicidis. Exceptuat tot això, que em reservo per a la bona custòdia i defensa, ni jo ni altre per mi tindrà res en dit lloc; i fins del que em reservo, no vull que el batlle ho prengui sense permís del batlle de Sant Benet. I ni jo ni cap home meu ens atrevirem utilitzar els drets de cugucia, arsina, homicidis, sense l'abat o senyors de Sant Benet, els quals, en cas de necessitat, podran esperar un o dos mesos a fer-ne ús.

Per tot el qual rebo de l'abat o dels senyors de Les Preses tres lliures de plata, com és manifest. Si jo o altre home o dona vol rompre aquest compromís, sigui totalment inútil, i en pena hagi de pagar al doble en danys i perjudicis. I qui sigui contumaç i rebel a això pactat, si no es penedeix sigui maleït de Déu i excomunicat i condemnat amb el traïdor Judes. Que aquest document sigui valedor. Fou escrit els dotze de les calendes d'abril de l'any tres de Lluís Rei. (21 de març de l'any IIII). + Ermessenda, vescomtesa. + Udalard, vescomte + Arnau, per la gràcia de Déu, bisbe d'Ausona. + Bernat, per la gràcia de Déu, bisbe. + Pere, sagristà de Girona. + Pere Sinfré. + Pere Udalges. + Ramon Donet. + Ramon Ponch. + Dalmau Ponch. † Ramon Beamdall. + Guillem Ramon Bernat, escrivà." = (4)

El destinatari de semblant confessió de culpabilitat, era l'abat Benet del Monestir de Bages i senyor al·lodial de Les Preses, el qual estigué al front de l'abadia per espai de quaranta-quatre anys, des de l'any 1108 al 1152. És possible que dit abat, quasi novell en aquella data de la signatura de la citada confessió d'Ermessenda, cregués en l'eficàcia de semblants propòsits en l'escriptura; però en el seu llarg abadiat els fets li demostrarien que aquelles bones disposicions d'Ermessenda, creiem que ben sinceres, palesades a l'esmentat document a l'esdevenidor serien paper moll.

La tendència dels vescomtes era voler disposar de Les Preses com si es tractés de llur casa.

El 19 d'agost de 1117, el vescomte Udalard II i la seva muller Agnès, possible filla del senescal Guillem Ramon de Montcada, lloava i confirmava la donació, o millor dit restitució que havia

fet la seva àvia Ermessenda. És molt versemblant que en la referida data feia poc temps que el seu avi, Udalard I, havia mort i el nét, en prendre possessió, ratificà el que els seus antecessors havien fet. El 26 del mateix mes i any, Udalard II, la seva esposa Agnès i l'àvia Ermessenda, concediren al monestir de Sant Benet les cinc medaies que rebien dels masos i cabanes de la parròquia de Sant Pere de Les Preses, rebent del dit monestir vuit maravedisos d'or. (5)

El mateix Udalard II, que cinc anys abans, lloava i confirmava tot el que havia fet la seva àvia en la famosa confessió de culpabilitat de l'any 1111, tampoc sapigué estar-se de pispar tot el que podia; i això és un clar exponent de la vel·leïtositat que acabem d'insinuar referent als vescomtes. En efecte, el 9 de maig de l'any 1122, el susdit Udalard signava un document el qual està redactat amb els següents termes: "Jo, Udalard, vescomte, amb consentiment de Ramon, comte de Barcelona i Besalú, dono al monestir de Sant Benet de Bages, a l'abat i els seus successors i als monjos en el present i futur allà vivint, totes aquelles males prisions toltes, fòrcies, justícies i injustícies, joves, cavalcades, hosts, cugucies i homicidis i tot quant l'avi meu, Udalard, i l'àvia Ermessenda, i el meu pare, Pere Udalard i jo mateix, Udalard, tinguérem o havíem tingut injustament a la parròquia de Sant Pere de Les Preses. Jo, ja dit Udalard, amb el meu fill Pere i dels predecessors a fi d'estar sense engany i frau que allà hem fet, ho dono al Senyor Déu i al monestir de Sant Benet, formulat la donació a perpetuïtat per causa de Déu i remei de la meua ànima i de la dels meus pares. Al mateix temps empenyoro al Sr. Benet, abat, i els seus successors, com també als monjos, presents i futurs, l'alberga amb el botatge que en honor de dit monestir tinc per cent maravedisos d'or legítims que vós en vau donar i que nosaltres vam rebre amb nostres mans; i tal dit empenyorament el tindreu fins que jo o el meu fill tornem a vós els cent maravedisos d'or. I que si jo morís abans que els torni, o el fill meu morís sense fills legítims, que dit empenyorament sòlidament i lliurament sigui dret i domini de Sant Benet de Bages sense contrarietat d'algun home o

dona. I convenim a vós, Benet, abat, per la meva fe i sense engany que jo o bé alguna altra persona del sexe que sigui, no infringirem tot o quelcom de les coses abans dites. Per tant dono i faig a vós aquesta seguretat i a tots els homes habitants a la mateixa parròquia que allà ara són o bé abans hi haguessin habitat.

Si algú contra aquesta carta de donació o empenyorament vingués a contravenir, res li aqrofitarà, sinó pagarà doble composició amb escriptura ferma i persistent. Fet als idus de maig (15 de maig) de l'any catorse de Lluís Rei. (Signaven) + Udalard, que aquest empenyorament manà fer, ser pregat ser firmat i prega firmar. + Ramon, comte Berenguer, jutge. + Pere Udalard, fill. + Berenguer, bisbe de Girona. + Guillem Ramon que lloa firma i aprova. + Arnau Guillem; + Guillem Bernat de Cornellà; + Guillem, sacerdot i monjo, que això escriví en la data "ut supra". (6)

Hom pot observar que en posar la data en els documents, tant en el d'Ermessenda com el que acabem de citar, comptem a partir del regnat de Lluís Rei. Aquest era Lluís el Gros, de la dinastia dels Capets, que regnà a França des de l'any 1108 al 1137. Per tant l'any tres del qual en fa referència el document d'Ermessenda i el catorzé del d'Udalard, corresponen als anys 1111 i 1122, respectivament. En tots aquests documents, ens dóna la sensació de l'existència d'un veritable teixit de rampinyes i lesió dels drets monacals per part dels de Bas, els quals mentre amb una mà signaven els documents de restitució i es copejaven el pit reconeixent-se culpables, amb l'altra rapissaven el que podien, anant-se introduint ara un pas, un altre, fins que a mesura d'anar burxant reeixiran en els seus propòsits en la famosa concòrdia de l'any 1328, com ja veurem.

ALTRES ABUSOS PERPETRATS A DIT MONESTIR D'ALTRA PROCEDÈNCIA

No sols foren els vescomtes que infligiren extorsions a l'al·ludit cenobi en el predi de Les Preses, ans també el mateix comte de Barcelona, Ramon Berenguer III, -1096-1131-va fer-hi algunes

rampinyes; però amb la diferència que no es reconeixia culpable tal com hem vist en el document d'Ermessenda, com hom pot comprovar en el següent document que modestament hem traduït del llatí. Diu així: " = Jo, Ramon Berenguer, comte de Barcelona, Roselló i Cerdanya, junt amb la meua muller, Dolça, comtesa, ambdós junts donem i definim a Nostre Senyor Déu i al monestir de Sant Benet i Sant Valentí màrtir, als monjos i abats allà vivint des d'avui dia fins al final de la vida, això és per sempre, totes les fòrcies toltes i rampinyes en els honors de l'esmentat monestir que són en el comtat de Besalú, a la Vall de Bas, a Sant Pere de Les Preses. Ni nosaltres ni els nostres descendents, ni cap persona potent o impotent, en els dits honors o batllia hi faci cap mena de violència, sinó que aquell alou sigui del referit cenobi i dels monjos que hi viuen des d'ara a perpetuïtat. — Per tant, si algú intentés transgredir aquesta escriptura, no pugui; i en el cas que algú s'atrevis a contravenir-la faci triple composició al susdit monestir. I si algú es mantingués contumaç, que incorri a la ira i maledicció de Déu. Que aquesta escriptura romanguí ferma i amb tot el seu valor en tot temps. Fet els IV de les calendes de desembre (28 de novembre), de l'any XVIII de Lluís Rei. (Any 1126). + Ramon, comte Berenguer, per la gràcia de Déu, bisbe de Girona. + Bernat, abat de Besalú. + Ramon Miró de Pujalt. + Bernat, abat. + Joan, prevere, que això he escrit en el dia i any citats." = (7)

El que de bell antuvi sembla una generosa donació, no era res més que una restitució del que s'havia possessionat injustament a Les Preses. És molt possible que mancat de cabals per a l'expedició a Mallorca que havia organitzat en 1114 junt amb els paisans, corresponent a la demanda d'auxili que aquests li havien adreçat, mirés de treure'n d'allà on podia per tal subvenir les despeses que aquella aventura li ocasionaria. A totes passades, fou una restitució efectiva i sense tornar a reincidir, car no tenim pas cap més notícia que ni ell ni els seus successors tornessin a caure en la mateixa temptació. Si fou així, com de fet ho creiem, sense tants cops al pit i demostracions de compungiment, el dit comte i els seus successors evidenciaren

tenir un propòsit de no reincidir més eficaç i formal que els referits vescomtes de Bas.

Totes aquestes vexacions les havia de tolerar i sofrir el pacient abat Benet al qual encara se li esperaven algunes altres contrarietats.

LES FRICCIONS DE LA CASA DE CERVERA AMB ELS ABATS DE BAGES

En 1127, morí en Pere Udalard, fill d'Udalard II, ja difunt, i Agnès, quan encara era un adolescent i el succeí la seva tia, Beatriu, filla dels referits Udalard i Ermessenda, ja emmariada amb Ponç Hug de Cervera, amb la qual unió s'introduí el Casal de Cervera en el vescomtat de Bas. El 15 de gener de l'any XX del regnat de Lluís (any 1128), Ponç i la seva muller Beatriu signaren un instrument pel qual donaven i definien al monestir de Sant Benet de Bages, tots els usàtics, fòrcies, cugúcies i homicidis amb tot el pertanyent en perjudici de l'honor de Sant Benet que tenia a la parròquia de Sant Pere de Les Preses; i que ni ells hi cap més persona en nom seu, pugui ocasionar cap mena de dany en dit honor de Les Preses. Acabava confirmant les escriptures i evacuacions fetes a favor de dit cenobi, pel seu antecessor Udalard II. (8) Com podem constatar amb el acabem de referir, en tenim un altre que no tenia en consideració tot el que havia promés Udalard en la seva escriptura de l'any 1122, i continuava trepitjant els drets de l'abat i monestir restant completament inoperants tots els documents, a despit de totes les promeses que havien formulat. Com que l'abadiat de fra Benet fou tan llarg la víctima sempre era la mateixa. La cobdícia i rapacitat dels vescomtes feren passar un penós calvari al referit fra Benet, més que suficient per extaurir la paciència de la persona més virtuosa. Sortosament, al cap de deu anys, concretament en 1138, fra Benet pogué alleujar una mica les seves tribulacions, puix que Pere de Cervera, junt amb els seus pares, Ponç i Beatriu, i els seus germans Ponç i Ramon, li feren donació d'una condamina situada en el lloc anomenat Estanyol, on diuen Bullidura i al mateix temps confirmaren les donacions, o millor dit, restitui-

cions, fetes en 1128 per Ponç i Beatriu.

En realitat, amb la casa de Cervera, l'abat Benet encara hagué de suportar més afliccions; puix que si bé es veié quelcom alleujat amb la donació que acabem de referir, a partir de l'any 1140 durant la gestió de Ponç de Cervera, fill dels citats Ponç Hug i Beatriu, hagué de tolerar més vexacions. Tot això ve confirmat pel testament que el dit Ponç atorgà en data del 21 d'abril de l'any 1148, en el qual cedia totes aquelles males aprisions i fòrcies que tant ell com els seus antecessors venia exigint al monestir de Sant Benet de Bages i altres cases religioses, fent solemne promesa de no demanar-les més ni ell ni els seus successors i al mateix temps cedia a l'abat i monestir de Bages tot el que tenia en el mas de Ramon de Cros, de la parròquia de Les Preses. (9)

En 1152, l'abat Benet morí; passen uns quants anys en els quals no tenim pas cap notícia d'extorsions infligides a l'abat i monestir de Sant Benet per part dels vescomtes.

En 1155, morí Ponç de Cervera i el succeí el seu fill Hug. Aquest, devers el 1176 o 1177, es traslladà a Sardenya, cridat per la seva germana Agalbursa, i deixà el vescomtat encarregat al seu germà Ponç, el qual, en morir el seu germà Hug a Sardenya, ja s'intitulà vescomte de Bas fins a la seva mort ocorreguda en 1195. L'esmentat Ponç s'havia amullerat amb Marquesa de Ribelles, els quals foren pares de Pere de Cervera, qui es cregué tenir certs drets en la successió en el vescomtat.

Sembla que fou durant la regència de Ponç de Cervera, fill de Ponç i Almodis, (10) que es reproduí la tibantor entre el vescomte i l'abat i monestir, i fins potser abans, segons sembla entrellucar-se en la concòrdia celebrada en 1197 entre el vescomte i l'abat, de la qual ja en parlarem.

Hug I, fill de Ponç de Cervera i Almodis, veritable vescomte de Bas, que havia marxat a Sardenya, es casà amb una dama sarda amb la qual tingué un fill anomenat Hug Ponç. Aquest, després d'haver mort el seu oncle Ponç en 1195, primer regent del vescomtat, es traslladà des de Sardenya a les terres de Bas, resolt a defensar la seva legitimitat com a vescomte de Bas, en

contra de les pretensions del seu cosí, Pere de Cervera, fill del dit Ponç, primer regent del vescomtat, el qual havia creat una situació tèrbola entre els habitants de Bas pel que fa referència a la successió en el vescomtat.

Fou durant el sojorn d'Hug Ponç aquí, en el Principat, quan s'intentà conciliar les divergències entre els vescomtes de Bas i l'abat de Sant Benet de Bages, mitjançant una concòrdia. L'esca de la tibantor entre els vescomtes de Bas i els abats de Bages, eren les intromissions d'aquells a l'aloetat de Les Preses, senyoriu del monestir de Sant Benet de Bages. Per tant l'única solució per a sortir d'aquella situació tan desagradable, era l'estipulació d'una concòrdia entre les parts litigants. Efectivament, el 22 de febrer de l'any 1197, en presència del rei d'Aragó, Pere el Catòlic, fou signada la susdita concòrdia entre l'abat Ramon 1197-1209- i monestir de Sant Benet de Bages per una part, i el vescomte Hug Ponç per altra. En semblant conveni, Hug reconegué totes les injúries i exaccions que els vescomtes prenién injustament en tota la parròquia de Les Preses i restituí totes les fòrcies, toltes i acaptes que injustament prenién en dita parròquia, llevat de la "tria placita" això és, cugúcies, homicidis i arsina, junt amb l'alberga, i el botatge que solien percebre del mas Forn tot el qual s'ho resevava. (Tot això ho tenien en feu per l'abat; per aivò s'ho reservava.) També continuava retenint, i per tant restava exclòs de restitució, tot el forestatge del bosc de Les Preses, que tenia en feu per l'abat i monestir, situat a l'indret de "Coma Pilosa". (11) Per altra banda, fra Ramon, abat de Bages, en presència de dit monarca, condonà a Hug Ponç tots els greuges inferits a l'abat i monestir, i al mateix temps lloà i aprovà l'alberga i forestatge, mitjançant el pagament d'un cens anual que consistia en dues emines d'ordi i altres dues de frument, segons mesura censual per l'alberga; i catorze diners anuals pel forestatge i sis mesures de vi, també anuals, pel botatge. Tot això fou lloat, aprovat i concedit a perpetuitat. Signaren l'escriptura Hug, vescomte de Bas; Guillem de Creixell, Grau de Castelló, Berenguer de Puigpardines, Bernat de Vilanova, Guillem de Palera, Guillem de Bas, Pere, bisbe d'Osona; Ramon, abat de Sant Benet de Bages, i PERE, per la gràcia de Déu, rei

d'Aragó i comte de Barcelona. I, finalment, signà Guillem, sagristà d'Osona que havia escrit el document. (12)

El contingut d'aquesta escriptura sembla indicar que els dos antecessors immediats al dit Hug Ponç, o sigui, Hug i Ponç de Cervera, junior, pare i oncle d'aquell, respectivament, continuaren cometent els acostumats abusos en detriment dels drets de l'abat i monestir de Sant Benet. De fet, si el veritable titular del vescomtat era a Sardenya, forçosament que el que cometia els excessos era el regent el qual comprometia vergonyosament el titular. (13)

Hug Ponç, abans de la seva partença a Sardenya, designà com a regent del vescomtat de Bas al seu cosí Hug de Torroja, fet que provocà la indignació de Pere de Cervera, el qual creia tenir dret a la successió. Hug de Torroja exercí la regència per espai de 26 anys i morí a Marsella en 1221. (14) any en el qual també morí el seu cosí Hug Ponç d'Arborea, titular del vescomtat.

ELS VESCOMTES DELS CASALS DE PALAU I EMPÚRIES I ELS ABATS DE BAGES

Desapareguts titular i regent del vescomtat de Bas, aleshores la lloctinença passà, per disposició testamentària i amb l'aprovació de Pere d'Arborea, fill del dit Hug Ponç i Preciosa de Lacon, a Eldiardis, germana del citat Hug de Torroja, la qual estigué al front de la regència per espai de deu anys. Però en 1231, amb motiu del casament del seu fill Simó de Palau (Eldiardis estava casada amb Ramon de Palau) amb Gueraua d'Anglesola, traspassà la lloctinença del vescomtat al citat Simó de Palau. En 1240, es posà fi a aquella dualitat de vescomtes titulars i regents per mitjà de la donació del dit vescomtat de Bas, feta per Pere d'Arborea —fill del dit Hug Ponç i Preciosa de Lacon— a favor de Simó de Palau, donació que fou confirmada pel rei Jaume I, mentre el citat Simó reconegué i confessà que el posseïa pel Senyor Rei. (Any 1241)

En realitat, els vescomtes de la Casa de Palau es mostraren respectuosos envers els drets dels abats de Sant Benet a Les

Preses i llurs relacions es desenvoluparen amb harmonia. Encara més, algun dels seus membres, com és ara Sibil·la de Palau, es mostrà generosa i magnànima, no sols amb els abats sinó també amb els habitants de Les Preses.

En 1245, Simó de Palau, vescomte de Bas, confirmava i aprovava a l'abat Berenguer de Puigpardines i cenobi de Bages, el conveni estipulat entre Hug de Torroja i l'abat Ramon, que suara hem relatat, i prometia prestar homenatge a dit abat pels feus que tenia a Les Preses. Simó de Palau morí devers el 1247 i féu hereva la seva filla Sibil·la, encara menor d'edat, la qual estigué sota la tutela de la seva mare Gueraua d'Anglesola, qui practicament governà el vescomtat molts anys. (15)

Amb Sibil·la de Palau tingué lloc l'entroncament dels vescomtes de Bas amb la casa d'Empúries, per mitjà del casament d'Hug V, comte d'Empúries, amb la referida vescomtesa de Bas, la qual, a més, esdevingué comtesa consort d'Empúries.

Referent al Casal d'Empúries, els seus tractes amb els abats i monestir de Bages foren correctes; i respectaren durant molts anys la concòrdia de l'any 1197 entre l'abat Ramon i Hug Ponç, particularment la referida Sibil·la com a oriünda de la casa de Palau, la qual procurà servir-la meticulosament i maldà per la prosperitat de les relacions amb els abats de Sant Benet de Bages com de fet n'és un clar exponent la confessió, definició i concessió que féu a l'abat fra Berenguer el 6 d'abril de 1269. En efecte, a l'esmentada data, Sibil·la de Palau, vescomtesa de Bas, amb consentiment i autoritat del seu marit, Hug V, comte d'Empúries, reconegué i confessà que els seus antecessors injustament i sense raó obligaren als de Les Preses, que eren homes propis del monestir de Sant Benet de Bages, anar a les hosts i cavalcades en greu dany i perill de les ànimes dels seus antecessors i de la seva; per tant definia, concedia i relaxava, perpètuament, a Berenguer, abat de Sant Benet de Bages als seus successors i al dit monestir que, des de llavors endavant, no obligarien als dits homes de Les Preses anar a host i cavalcada i que restaven lliures de tals servituds. Reconeixia, al mateix temps, que ella i els seus successors devien defensar la susdita

parròquia de Les Preses, per raó dels censos que en rebia, els quals cofessava tenir en feu per l'abat i monestir de Sant Benet. I acabava prestant homenatge i sagrament al venerable abat fra Berenguer. Aquest, concedí i aprovà dit feu novament a la vescomtesa Sibil·la i li condonava tot el que hagués pogut fer injustament. (16)

Més tard, concretament el primer de gener de 1278, Sibil·la prestà homenatge a Gerald de Castellbell-1270-1322-abat de Sant Benet per raó dels feus que per dit monestir tenia a Les Preses i reconeixent-los com a feus del citat cenobi, obligant-se a defensar l'abat i monestir i totes les coses, especialment els homes i les dones de tot el feu, honors i possessions, blat, vi, animals i totes les coses mobles i immobles pertanyents a dit feu. (17)

Si bé és veritat que segons el document que acabem de citar, Sibil·la estava disposada a defensar l'abat i monestir de Bages pel que li tenia en compte, o sigui, pels interessos que tenia a Les Preses, fent anar l'aigua al seu molí, malgrat tot no tenim pas referències que entre la referida vescomtesa i els abats hi haguessin divergències; ans al contrari, ja que en alguna ocasió es mostrà generosa, àdhuc en els seus propis interessos. Efectivament, dos anys abans de prestar homenatge a l'abat de Gerald de Castellbell, precisament el 22 de març de 1276, Sibil·la, encara en vida del seu marit, concedí a Pere de Camps, rector de Les Preses, tot el mas Forn en franc i lliure alou, el qual Ramon de Camps, també rector de Les Preses, devers l'any 1223, havia comprat a Guillem de Bianya el qual el tenia en sots-feu pels vescomtes de Bas i aquests en feu pel monestir de Sant Benet de Bages. Ramon de Camps, clergue, i rector de Les Preses, l'havia comprat per tal de sostenir amb les seves rudes el benifet de l'altar de Sant Jaume que pensava fundar; Sibil·la no sols confirmà semblant compra, ans el concedí en franc i lliure alou, perpetuament, pels molts serveis prestats pels referits Ramon i Pere de Camps fins aquella data. Confessà, també, la dita Sibil·la, que havia rebut com a preu de tal concessió, reconeixement i confirmació, la quantitat de C sous de moneda

barcelonesa de tern; per a més seguretat jurà per Déu i els seus quatre Evangelis complir i atendre tot el que havia dit des de la primera ratlla fins a l'última. Aquest instrument, com hem dit suara, fou signat per l'esmentada Sibilla el 22 de març de 1276. També signà el document en Berenguer de Puigpardines, el qual en aquella avinentesa era el veguer del vescomtat de Bas i Guillem de Pinya, clergue, escrivà d'Olot. (17 bis)

El 24 de juliol de 1280, Sibilla vengué el vescomtat de Bas al monarca Pere el Gran; i sembla que durant els cinc anys que el posseí, no hi hagué cap conflicte entre el citat rei i l'abat de Bages, cosa molt lògica si considerem que essent amo i senyor de de grans dominis no estava pas per perdre el temps en minúcies; i per altra banda, el conflicte amb Carles d'Anjou el tenia absorbit enterament.

Per l'agost de 1285, Pere el Gran, en atenció i agraïment als serveis prestats a la Corona, cedí a Ponç Hug IV, i hereu de Sibilla, tot el que aquesta li havia venut, o sigui tot el vescomtat de Bas. A partir d'aquest fet, el dit vescomtat en pocs anys passà a diverses mans, car en 1291, Ponç Hug en féu donació al seu germà Hug, comte d'Esquilacce; però aquest tampoc el servà gaires anys, puix que el rei Jaume II-1291-1327-, en 1300, li confiscà tot el vescomtat per haver defensat la causa de Frederic de Sicília i haver-se obstinat en no voler abandonar-la. El monarca estigué en possessió del vescomtat de Bas per espai d'uns quinze anys o sigui fins el 1315 en el qual el traspassà al Malgaulí, del fill referit Ponç Hug IV i Marquesa de Cabrera. Val a dir que tant en el temps que el citat vescomtat estigué en poder de Ponç Hug IV com del Comte d'Esquilacce, no tenim pas cap notícia referent a qüestions i disputes dels dits vescomtes amb els abats; i menys encara durant els quinze anys que el posseí el monarca Jaume II. Ans al contrari, aquest, el rei, vetllà per a la conservació dels privilegis que els abats tenien, relacionats amb la parròquia de Les Preses. En efecte als XV de les calendes de Juliol (17 de juny) de 1309, l'esmentat monarca signà a Barcelona un document del següent tenor: "Nós, Jaume, per la gràcia de Déu rei d'Aragó, València, Sardenya i Còrsega i comte de

Barcelona i de la Santa Romana Església abanderat, almirall i capità General. En atenció als privilegis de vós, venerable abat del monestir de Sant Benet de Bages, concedits al dit monestir i als vostres predecessors, des de l'antiguitat, pels comtes de Barcelona i vescomtes de Bas, els quals donaren a dits senyor i monestir i als vostres predecessors, que el lloc i parròquia de Les Preses, amb tots els seus drets, situada en el vescomtat de Bas, per franc i lliure alou no acostumaven anar a host i calvacada, volem que els homes de dita parròquia de Les Preses en siguin lliures i francs. Per això vistos i examinats els dits privilegis en la nostra Cúria i tenint certesa, per mitjà de testimonis cridats i pregats i per en Ramon Albert, lloctinent nostre en el dit vescomtat de Bas, que per ús contrari mai no han estat derogats, concedim a vós, venerable abat, que els homes de la dita parròquia de Les Preses no hagin d'incorporar-se amb els altres de dit vescomtat, a l'exèrcit que preparem contra el rei de Granada; certament, restaran lliures i immunes i per això per les presents lletres, manem a l'esmentat Ramon Albert i als altres oficials nostres, presents i futurs, que els dits privilegis siguin observats i els facin inviolablement observar. Datat a Barcelona, els XV de les calendes de Juliol de 1309." = (18)

Cal remarcar que semblant declaració reial fou molt oportuna en aquella data pels habitants de Les Preses, ja que el rei Jaume sostenia la guerra contra el rei sarraí de Granada intentant emparar-se d'Almeria, cosa que no reixí i tingué d'aixecar el setge. Del citat document es dedueix ben clarament que els homes del vescomtat foren enrolats a la milícia mentre que els de Les Preses se n'estalviaren en virtut del privilegi gràcies al qual quedaven exemptes d'anar a host i calvacada. Seria interessant saber els noms dels habitants del vescomtat de Bas que es veieren obligats a atendre la crida reial; però, ñllàstima! l'Arxiu de Protocols d'Olot, a la seva secció de la notaria del Mallol, que seria el lloc on molt possiblement podríem satisfer semblant curiositat, resulta que el primer manual de dita secció correspon a l'any 1350, data força més tardana.

EL MALGAULÍ I ELS DRETS DEL ABATS A LES PRESES

L'abat Gerald de Castellbell-1270-1322-, amb la seva longevitat i amb el seu llarg abadiat, el més diürn de tots, visqué totes les vicissituds i canvis d'amos del vescomtat que tingueren lloc durant els cinquanta-dos anys que estigué al front del cenobi de Bages, que per cert, com hem vist, no foren pocs.

L'últim personatge que tingué cura del vescomtat de Bas a les acaballes de la gestió de l'abat Gerald, fou el Malgaulí, Ponç Hug V. Durant el seu mandat, que fou des de 1316 a 1322, any del seu òbit, podem afirmar que fou una època daurada pel que fa referència a les relacions amb l'abat i cenobi de Sant Benet per part del dit Malgaulí. Fou atent i cordial amb l'abat i no sols procurà complir la concòrdia de l'any 1197, sinó que també posà gran interès a ferles observar als seus oficials.

Així tenim que el 23 de març de 1317, el citat Malgaulí, comte d'Empúries i vescomte de Bas atorgà franquícia i llibertat a fra Gerald, abat del monestir de Sant Benet, perpetuament, per treure el blat del vescomtat, malgrat la prohibició feta per ell i els seus oficials. (19)

Al cap de vuit dies d'haver concedit a l'abat el privilegi de poder treure el blat de tot el vescomtat, concretament el dia 1 d'abril d'aquell mateix any, el Malgaulí confirmà totes les escriptures atorgades pels vescomtes a favor de l'abat i monestir de Bages i reconegué tenir en feu pel referit abat i cenobi tot el que posseïa a Les Preses. Encara més: el 7 de juliol de 1318, ordenava terminanment al seu procurador que observés i fes observar les escriptures per ell atorgades a favor del monestir de Bages; i si s'hagués traspassat en les seves atribucions inferint algun dany o perjudici a l'al.ludit monestir, fos reparat immediatament. Sobre això mateix, tornà a insistir al seu procurador en una ordre tramesa a l'onze de juliol de 1321. Remarquem una vegada més els trets de fidelitat, bona voluntat i zel de l'esmentat vescomte en fer complir tot el que s'havia estipulat, circumstància que afavorí la cordialitat en les relacions ja bones, entre el monestir amb el seu abat i el Malgaulí.

En realitat, amb la mort del Malgaulí restà estroncada la lluna de mel entre el vescomte i l'abat. Efectivament, així que el Malgaulí hagué clos els ulls per sempre més, ja sorgí una disputa entre els dos procuradors, el del monestir i el del vescomtat respectivament. Resultà, segons sembla, que alguns propietaris, o millor dit senyors útils, es mostraren rebeccs en complir certes disposicions reials i alguns foren empresonats; i és molt versemblant que en semblants aldarulls que provocaren les dites disposicions n'hi hagueren alguns de Les Preses implicats i foren detinguts i jutjats, cosa que les autoritats del vescomtat no podien fer per ésser homes propis i sòlids de l'abat i monestir de Sant Benet. Per això pel febrer de 1323, el procurador del monestir (20), adreçà un requeriment al procurador del vescomtat en el qual protestava enérgicament per les seves ingerències amb els homes de Les Preses i li exigia que anul·les les sentències, car la jurisdicció civil i criminal pertanyia a l'abat i monestir de Sant Benet de Bages. Per altra banda àdhuc el mateix bisbe gironí intentà abusar dels habitants de Les Preses. Heus ací la qüestió: L'any abans del fet que acabem de relatar, o sigui en 1322, les Corts Catalanes, reunides a Girona, votaren les ajudes necessàries per a l'exèrcit d'ocupació de Sardenya. En aquests subsidis, tothom hi havia de col·laborar; per això el bisbe de Girona, Pere de Rocabertí-1318-1324-, el qual havia participat a les esmetades Corts, nomenà un col·lector del subsidi per a la guerra de Sardenya, ajuda que el prelat havia ofert a l'infant Alfons. El socors que el prelat gironí havia brindat al citat infant, pujava a 50.000 sous. El referit col·lector havia fixat als de Les Preses la quantitat de 325 sous. Amb motiu de tal assignació, el procurador del monestir de Bages adreçà un requeriment al dit col·lector del subsidi en el qual li comunicava que els de Les Preses eren exemptes de pagar per ésser homes propis de l'abat i monestir de Sant Benet de Bages; i, a més, el dit monestir havia lliurat 1.000 sous a l'esmentat infant per la guerra de Sardenya, i, per tant exigia la restitució de tot el que havia cobrat i de les joies que s'havia emportat dels homes de Les Preses. El document estava datat el 5 de novembre de (1322). (21)

Després de la mort del Malgaulí regí el vescomtat de Bas per durant algun temps la seva mare Marquesa de Cabrera, com a marmessora del testament del seu fill, puix que pel febrer de 1323, ordenava al procurador del vescomtat que observés tot el que havia ofert el seu fill en les escriptures per ell atorgades i jurades.

Després, el vescomtat anà a raure en poder de fra Ramon d'Empúries de l'Orde de l'Hospital, oncle del Malgaulí. Aquest havia traspassat a l'eternitat en el mateix any que l'abat de Sant Benet, fra Gerald de Castellbell; per tant, entraren en escena dos nous personatges: el referit fra Ramon d'Empúries com a vescomte de Bas i fra Bernat, abat de Bages, el qual moriria víctima de la pesta en 1348. Aquest, tot just possessionat de l'abadia es veié implicat en una disputa amb el vescomte que esclatà arran d'unes baralles hagudes en les quals dos homes de Les Preses havien ferit un altre dels contendents. El quid de la qüestió era a veure qui dels dos, abat o vescomte, pertocava jutjar els delinqüents; i com que ambdós pretenien estar en el seu dret fou necessari recórrer a una sentència judicial a cura del jutge Bartomeu Batlle, el qual resolgué que corresponia a l'abat Bernat jutjar-los per no haver estat mortals les ferides ni haver-se seguit mutilació de membres. (22) Tot això succeïa en 1324.

Tanmateix, com pot comprovar el lector, els vescomtes eren un veritable corcó que continuament importunava als abats de Sant Benet; i cal remarcar que àdhuc més tard, a despit de la famosa concòrdia que tot seguit veurem, continuaren les intromissions en els afers de Les Preses per uns o altres del vescomtat, o sigui que quan no era el vescomte, ja eren el veguer o algun dels oficials que s'excedia en les seves atribucions.

Per l'agost de 1326, succeí un altre incident que motivà una reclamació per part del Procurador de l'abat Bernat de Sant Benet de Bages: el batlle de Les Preses, trencà unes mesures perquè segons al·legà, eren falses; assabentat el procurador del vescomte d'aquest fet, l'imposà la pena de 100 morabatins. Aleshores el procurador de l'abat, prèvia protesta a dit procurador vescomtal, apel·là al rei amb la pretensió que corresponia a l'a-

bat a jutjar en aquell afer.

Ignorem el resultat de tal apel·lació, però ens dona la impressió que fou completament inoperant; ja que el rei, acostumat en coses més transcendents, és molt possible que allò, que pels abats era motiu de preocupació, el monarca ho considerà una fotesa. Cal remarcar que aquelles intromissions dels vescomtes consten de dues facetes: de bell antuvi eren de caire econòmic, o sigui afectaven a la qüestió crematística, pispant tot el que podien; però després, les ingerències tingueren incidència en tot el referent a la jurisdicció. El resultat fou que després d'haver burxat constantment, llevat de certes temporades, aconseguiren a ficar-se de ple a la parròquia de Les Preses sota l'esquer de la jurisdicció criminal plena per indivís, per mitjà de la concòrdia que a continuació exposarem.

CONCÒRDIA PACTADA ENTRE EL VESCOMTE, PERE DE SANT FELIU, I FRA BERNAT ABAT DE SANT BENET DE BAGES

És evident que amb el futral de greuges que els abats i monestir de Sant Benet havien suportat amb les intromissions de les autoritats del vescomtat de Bas a Les Preses, l'abat Bernat, quí amb cinc anys de gestió abacial ha havia hagut de tolerar alguns excessos, tingués els ulls fets a una eventual concòrdia, per mitjà de la qual s'acabés per sempre aquell estat de coses. L'esperança de solucionar totes aquelles qüestions de jurisdicció, esca d les raons, mitjançant un conveni entre les dues parts, en certa manera era lògica, tota vegada que durant la primera etapa de les discòrdies entre ambdues potestats, vescomte i abat, desavenències provocades per altra índole d'excessos, la solució fou la célebre concòrdia de l'any 1197, a partir de la qual quasi desaparegueren aquells abusos de caire pecunari. Però des de la citada concòrdia, els vescomtes, salvades algunes excepcions com ja hem vist, amb la pruïja d'introduir-se a Les Preses, canviaren de tàctica cometent una altra mena d'excessos que no havien estat contemplats en aquell conveni perquè no hi havia motiu. Ara, doncs, en aquesta segona etapa de greuges, els vescomtes i llurs oficials utilitzaren l'arma de la jurisdicció

per anar burxant i ficar-se de ple a Les Preses. Per tant, el tema a tractar en una possible concòrdia hauria d'esser sobre la jurisdicció, cavall de batalla en aquella segona fase.

Ignorem quina de les dues parts proposà l'estipulació de la concòrdia la qual tot seguit n'exposarem les clàusules; però el fet és que el 23 d'abril de 1328, fou pactada i signada per fra Bernat, abat de Sant Benet de Bages per una part, i Pere de Sant Feliu, vescomte de Bas, i fra Ramon d'Empúries per altra. Vegi's el contingut que humilment hem traduït del llatí:="

"=Sàpiga tothom que per la qüestió o qüestions conegudes davant el Venerable fra Bernat, per la gràcia de Déu abat del monestir de Sant Benet de Bages, diòcesi de Vic, agents per una part el venerable Pere de Sant Feliu, Vescomte de Bas, i el noble fra Ramon d'Empúries; i d'altra els defensors sobre la jurisdicció de Les Preses i altres drets i servituds que afirmava tenir el dit vescomte en un bosc i honors de l'esmentada parròquia, el mateix dit abat en nom seu i del convent o monestir, i atenent la utilitat del mateix per una part, i el citat Pere de Sant Feliu i el noble fra Ramon d'Empúries per altra part, venint per amigable composició sobre tot el sotasignat per ell i els seus successors, convingueren les mateixes parts, expressament i de certa ciència, volgueren que tota la jurisdicció, tant alta com baixa CIVIL O CRIMINAL, fos comuna, perpetuament entre dit monestir i el susdit vescomte i els seus successors; això és, que si per raó d'algun crim o delicte comés en la referida parròquia algú fos condemnat amb multa, o fes composició o transacció per dit crim a perpetuïtat, que el dit abat en tingui la meitat i el vescomte l'altra meitat; i que des de llavors no es pugui fer cap composició sense consentiment de les dues parts o de llurs oficials.

Si el reu delatat que hagués comés el delicte dintre la parròquia de Les Preses s'hagués de punir corporalment, sigui sentenciat amb jutges comuns, i sigui penat dintre la parròquia i, també, que l'execució de dita sentència tingui lloc dintre la mateixa, i no en altre lloc, per oficials de les dites cúries. Si els oficials de l'abat, en alguna ocasió, no volguessin o no poguessin, havent estat cridats i pregats, trobar-se a l'execució de tal

sentència, aleshores els oficials del vescomte podran executar-la.

Volgueren també les mateixes parts, i convingueren mutua-
ment, que el jutge en dita parròquia sigui nomenat i posat per
ambdues parts i els seus successors per tal de conèixer, definir
i jutjar sobre els crims i excessos comesos per qualsevol perso-
na de dita parròquia; i també sobre tota jurisdicció civil, no ésser
que la qüestió fos entre l'abat i homes de la citada parròquia per
raó de les possessions i honors que tinguin pel monestir, en els
quals casos coneixerà i definirà qualsevol jutge de les dues
parts, però solament en nom de l'abat i la seva cúria, de la ma-
teixa manera que els altres senyors directes els jutges seus po-
den conèixer, encara que no tinguin jurisdicció, i això sobre LA
CONSTITUCIÓ GENERAL DE LA CÚRIA DE BARCELONA que
comença així: Que cap home sigui obligat a pledejar pel honor
que tingui, sinó en poder d'aquell pel qual el mateix hagi tingut.

ITEM, que els oficials de dit abat i els del vescomte puguin a
la vegada capturar, dintre el termenal, els delinqüents si són
trobat allà i si són trobat en altres llocs del vescomtat i detin-
guts, que siguin els oficials de dit vescomtat que els detinguin,
redueixin i retinguin dintre dita parròquia, tenint-los encarcerats
en custòdia o presó en un lloc elegit comunment, ja dintre la
mateixa parròquia, ja en un lloc destinat per ambdues parts.

ITEM, que el reu delatat o inculpat d'algun crim i detingut,
sigui sustodiat pels oficials de la part que l'hagi capturat; no
obstant si el reu fos acusat de tal crim que fos necessari ésser
custodiat per dues persones o més, que l'abat posi guardes per
part seva i el vescomte també. El salari acostumat dels saigs que
sigui partit entre ells mateixos comunment, això és, que el saig
de l'abat en cobri la meitat, i l'altra meitat pel saig del vescomte
i que qualsevol dels saigs pugui fer empires i empenyorar en
execució de la Cúria.

Volgueren també dites parts que els oficials, usant de la juris-
dicció dintre dita parròquia prestin jurament de fidelitat en po-
der de les dues parts, abans que usin de la mateixa i que es
portin bé i fidelment per ambdues parts en l'exercici de l'esmen-

tada jurisdicció; i que l'escrivà que redacti l'acte o escriptura, presti també fidelitat i tingui els llibres o registres de la Cúria dintre la referida parròquia.

ITEM, convingueren que el vescomte pugui disposar de la llenya i altres coses per a la seva casa, solament en tot el bosc que el monestir té en la parròquia de Les Preses, en el qual el vescomte té i ha acostumat tenir-ne la forasteria.

ITEM, que to tsels fruits provinents de dit bosc, això és, llenya, comunment venuda per les dites parts, productes de caça, pastures i de tots els béns i forasteries imposades per dites cúries, que el vescomte en tingui la meitat i l'altra per a l'abat; no obstant si dintre el territori de dit bosc en el futur hi haguessin possessions les quals no fossin bosc, llavors l'abat les podrà conrear o establir sense contradicció de cap persona, però mentre dit abat o vescomte no tingui cap potestat per sí o per altres persones, de conrear, arrancar o establir; i que es guardi i defensi dit bosc pel citat vescomte per tal que en el referit bosc ningú vagi a fer-hi llenya o pasturar els ramats, sinó els habitants de dita parròquia als quals des d'ara se'ls concedeix llicència per l'abat o es permet pel temps de la seva voluntat. Tot i això, si algú o altre que no fos de Les Preses demanés per pasturar o fer llenya en dit bosc, que tingui la mateixa servitud per legítim títol o prescripció en poder de dita cúria comuna. En cas contrari, se li privarà semblant servitud per l'esmentat vescomte; i que dit bosc s'esten des de Coma Pilosa fins al lloc anomenat de "Crauso" (sic) (seria els indrets del mas Cros?) i fins la font de Bullidura.

Per tant, l'esmentat vescomte amb consentiment de dit noble fra Ramon, definí, perpetuament, i redimí cugucies i arsines que tingué i els seus predecessors acostumaren tenir en els homes presents i futurs habitants i per habitar dins la parròquia de Les Preses, fent a dits homes francs, lliures i immunes com també als seus successors i béns dels mateixos, perpètuament, de les prestacions de cugucia i arsina; i en compensació de semblant dispensa i també per la definició i per l'acció i composició, el referit vescomte que tingui perpètuament ordi per part dels ho-

mes de dita parròquia, sense contradicció de l'abat o dels dits homes; això és, que cada any per la festa de Nostra Senyora d'agost faran 35 quarteres d'ordi bo i net, a la mesura del Mallol, i així la Universitat de dita parròquia prestarà perpetuament i posarà a l'església de Sant Pere de Les Preses per al dit vescomte i els seus successors, les susdites 35 quarteres d'ordi bo i net a la mesura ja dita; i per tal de pagar i prestar dit ordi anualment en el citat terme a perpetuïtat, siguin obligats tots i cadascun de la Universitat. Que semblant ordi, amb pacte exprés convingut, el vescomte no pugui ni per sí mateix ni per altra persona, ni els seus successors en el vescomtat, donar, transferir i alienar sinó a dit monestir i que el referit ordi sigui sempre vinculat al vescomtat de manera que ni el vescomte pugui separar.

Ultra, volgueren les dites parts, i mutuament convingueren, que la jurisdicció que té el vescomte a Les Preses i tot el que de dret té, rep i rebrà a l'esdevenidor en dit bosc i ordi ho tingui en feu per dit monestir el vescomte i els seus successors en el vescomtat, junt amb les altres coses infrascrites que té en feu per dit cenobi. Per això prestarà l'homagi i altres coses segons els instruments antics llargament contenen sobre el reconeixement de dits feus entre els antecessors de les presents parts. Que les altres coses feudals les quals el vescomte té pel monestir de Bages en feu són: denaris d'alberga, o sigui 14 denaris i óbol de bona moneda que el vescomte convingué rebre de cada masia i sis mesures de vi pel botatge a mesura censual.

ITEM, un quartà de frument en cadascun dels masos; de les cabanes, mitja emina d'ordi i mitja de forment. ITEM, el mas Forn situat en dita parròquia.

ITEM, volgueren i convingueren respectivament les dites parts, que el vescomte no pugui, ni per ell ni per altres, fer anar a host cavalcada als homes de Les Preses; no obstant com que el vescomte té de defensar la dita parròquia, els homes de la mateixa deuen sortir a so de corn, de tal manera que en el mateix dia puguin retornar a llurs cases, sense complir totes les missions que no és necessari facin amb motiu del toc de corn.

També convingueren que les mesures corrents i els pesos de

qualsevol condició que siguin, es posin allà i es marquin amb el senyal de les dues parts; i es marcaran amb el mateix senyal el costell i la forca. I els saigs dotats de jurisdicció en dit lloc, portaran la vara marcada amb el senyal de les dues parts.

ITEM, el vescomte per ell i els seus successors definí en el vescomtat i va remetre als homes de Sant Pere de Les Preses, presents i futurs, tots els crims i excessos comesos i per ells comesos, o per algú d'ells criminalment o civilment abans de deu anys del pròxim passat; i així tots aquells crims i excessos perpetrats pels expressats homes abans del citat decenní, no puguin ésser inquietats ni molestats aquests, com tampoc per-torbats. No obstant el vescomte es retingué i pels seus succe-sors en el vescomtat, que per tot el predit no es perjudiqui la fidelitat que els dits homes tingueren i acostumaren tenir fins ara al susdit vescomte. Fou també convingut entre ambdues parts contractants, que totes les coses feudals que fossin alie-nades pel vescomte de Bas sense firma o bé sense consenti-ment de l'abat del monestir de Sant Benet de Bages siguin rein-tegrades al vescomtat.

ITEM, convingueren ambdues parts, que sempre el vescomte en prendre possessió del seu títol de vescomte, hagi de ratificar, aprovar i lloar, amb jurament que atendra i complirà totes i ca-dascuna de les incloses en la present concòrdia, sense contra-venir cap dels extrems convinguts, de tal manera que siguin observades perpetuament per les dues parts.

I així dit venerable abat per ell i els seus successors en el monestir i en nom del convent per una part; i el ja citat venera-ble Pere de Sant Feliu, per ell i els seus successors en dit ves-comtat, i el referit noble fra Ramon d'Empúries per ell i els seus, per altra part, prometeren mutuament i també a mi, notari infras-crit, i també en nom de tots aquells que interessi o pugui inter-essar, també juraren per Déu i els Sants quatre Evangelis corporalment tocats, que tenien per corrororada, grata i ferma la present transacció, conveni i pactes i totes les altres coses referides, tot inviolablement observar i de cap manera contra-venir-ho amb el pretext de cap dret o bé causa.

I també per tal d'atendre i complir totes i cada una de les coses pactades, les dites parts empenyoraren en poder de mi notari infrascrit, això és: l'abat tots els seus béns i els del monestir de pertot arreu; el venerable Pere de Sant Feliu, el vescomtat en totes les seves pertinences i drets; i el dit noble fra Ramon d'Empúries, tots els béns seus en qualsevol part que fossin. Fet i signat tot, Pere de Sant Feliu reconegué tenir en feu per dit abat, i monestir tot i cada una de les coses esmentades i més amunt declarades; i prometé, per ell i els seus successors en el vescomtat, a l'abat i monestir i als seus successors, fer, complir i atendre tot el que s'havia estipulat. I per això el vescomte, de voluntat i amb consentiment exprés del susdit noble, fra Ramon d'Empúries, féu homenatge al venerable abat, segons la consuetud de Catalunya.

De tot i cada una de les coses esmentades, les referides parts en feren redactar públiques escriptures, per mi notari infrascrit. Fou fet i per les dites parts signat, jurat i lloat el 23 d'abril de 1328, presents els testimonis el discret Arnau, batlle i jurisperit de Girona; Bertran de Masó de Castellfolli; Simó de Castellar-nau i Bernat de Vilafreser, cavallers.

Signaren el document, + BERNAT, ABAT del MONESTIR DE SANT BENET DE BAGES que això i firmo; + Benet d'Esteve, prior, que això firmo; + Fra Berenguer de Castellbell, cambrer, que això firmo; + fra Simó de Bellesteve, infermer, que això firmo; + fra Galceran de Clariana, almoner, que això firmo; + fra Benet d'Alou, sagristà, que això firmo; + fra Simó de Belles-teve, infermer, que això firmo; + fra Jaume de Ça Franquesa que això firmo; + fra Ponç de Freser, monjo, que això firmo; + fra Berenguer Novell que això firmo; PERE DE SANT FELIU, VES-COMTE, que això juro i firmo; + FRA RAMON D'EMPURIES que això lloo i firmo.

+ Berenguer Fabri, substitut de Bernat de Socarrats, notari públic de Bas, qui en nom d'aquest firmo i en poder del qual Berenguer de Puigpardines, veguer, va signar el 30 de maig de 1329, en presència dels testimonis Berenguer de Pinya, batlle de Sant Privat, i Arnau de Fageda de la parròquia de Les Preses.

+ Pere Massanet, notari públic substitut, amb l'autoritat de Bernat de Teià, notari públic de Girona, qui això ha escrit i clos." = (23)

Aquest conveni entre l'abat de Sant Benet i el fugaç vescomte Pere de Sant Feliu junt amb el noble fra Ramon d'Empúries, constituí la "Carta Magna" per la qual el dit vescomte es reconeixia feudatari de l'abat i Monestir de Sant Benet i per la qual a l'esdevenidor regularia les relacions entre els vescomtes i els abats de Sant Benet de Bages; però tot i això, no deixà d'ésser una evident i flagrant victòria del vescomte per la qual tant havien burxat, perdent el monestir aquella preuada independència que abans sempre havia gaudit a Les Preses a despit de les ingerències dels vescomtes en els abats de Sant Benet de Bages; però tot i això, no deixà d'ésser una evident i flagrant victòria del vescomte per la qual tant havien burxat, perdent el monestir aquella preuada independència que abans sempre havia gaudit a Les Preses, a despit de les ingerències dels vescomtes en els drets que dits abat i monestir hi tenien. L'abat Bernat, en acceptar tals disposicions no havia fet res més que deixar-se posar un dogal al coll amb la subjecció a unes clàusules les quals, en el cas de l'incompliment de les mateixes, també hi hauria frinccions i topades com els fets ho demostraren després. Per tant, com hem dit, la present concòrdia havia d'ésser la pauta que ordenaria les relacions entre els abats i monestir i els vescomtes. I així aquests, amb el pretext de la jurisdicció per indivís, tindrien els peus ben afermats a Les Preses ben legalment, gràcies a la feblesa i lenitat del referit abat Bernat. Encara, malgrat la dita estipulació, a l'últim decenni d'aquell segle XIV, hi hagueren alguns fets de resonància i molt sorollosos que preterirem el relat per haver estat publicat en un altre lloc, i, molt especialment, per tal de no perllongar més el present treball; i així arribats en aquest punt en fem la cloenda. (24)

NOTES I FONTS DOCUMENTALS

- 1) Abonell, a voltes figura en els documents amb el nom d'Abbó. Aquest, després fou el primer abat del monestir de Sant Benet.
- 2) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. Trasllat del text del pergamí original fet en poder de Pere Bellisolà, notari de Manresa el 12 agost de 1335.
- 3) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. Manuscrit titulat "Sant Pedro de Las Presas con las masias de su término".
- 4) Id. Id. Fons Bages. Trasllat de l'escriptura original en poder de Joan Feu, prevere, notari públic de Santpedor, datat a l'any 1720.
- 5) Id. Id. Fons Bages. Sant Pedro de Las Presas con las masias de su término. Any 1117.
- 6) Id. Id. Fons Bages. Trasllat en poder de Joan Pujol, notari de Manresa.
- 7) Id. Id. Fons Bages. Lligall n.º 1067, segons catalogació de la Casa Guitart de Manresa.
- 8) Id. Id. Fons Bages. San Pedro de Las Presas con las masias de su término. Any 1128.
- 9) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. Pergamí N.º 11, testament de Ponç de Cervera. Remarquem que el mas Cros que cita el testament, encara avui dia existeix amb el mateix nom.
- 10) Ponç de Cervera i Almodis, filla de Ramon Berenguer III, procrearen sis fills: Algabursa, HUG, PONÇ, Gaia, Berenguer i Ramon. HUG, primer dels fills mascles. heretà el vescomtat, però marxà a Sardenya i fou el tronc de la branca d'Arborea, on morí en 1185. En el vescomtat de Bas, el succeí el seu germà PONÇ, que en fou el primer regent. Mort aquest sense successió, ocupà la regència del vescomtat de Bas el seu nebot, HUG, DE TORROJA, fill de Gaia, ja citada, emmariada amb Ramon de Torroja. El referit HUG, fou el segon regent del vescomtat, però morí en 1221 i fou substituït en la regència de dit vescomtat, per la seva germana, ELDIAR-DIS, àvia paterna de Sibil·la de Palau, per raó d'ésser la mare de Simó de Palau, pare de la dita Sibil·la. Cal remarcar que l'esmentat Ponç de Cervera que s'havia amullerat amb Almodis i que hem citat de bell antuvi, era el nét dels vescomtes de Besalú Udaldar i Ermessenda per línia materna com a fill de Beatriu, procreada pels dits vescomtes, casada amb Ponç Hug de Cervera. (S. Sobrequès. Els Barons de Catalunya)

- 11) El mas Forn, els vescomtes el tenien en feu per l'abat i monestir de Sant Benet. Aquest mas actualment no existeix a Les Preses; i fins ara encara no hem pogut escatir on estava ubicat.
- 12) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. Trasllat fet en poder de Pere de Bages, notari públic de Manresa.
- 13) No cal confondre en Ponç, senyor, casat amb Almodis amb el Ponç, fill seu, que referim aquí.
- 14) S. Sobrequés, Els Barons de Catalunya. Pág. 100.
- 15) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. San Pedro de Las Presas con las masias de su término. Any 1245.
- 16) Id. Id. Fons Bages. San Pedro de Las Presas con las masias de su término. Any 1269
- 17) Arxiu de La Corona d'Aragó. Secció monacals. Pergamí N.º 885. Fons Bages, Any 1278.
- 17 bis) Col·lecció Diplomàtica del mas Camps de Les Preses. Pergamí sense catalogar. Any 1276.
- 18) Arxiu de la Corona d'Aragó, Secció Monacals (Bages) Pergamí N.º 1223. Any 1309.
- 19) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. San Pedro de Las Presas con las masias de su término. El Malgauli des que fou excomunicat per raó de les extorsions que féu a Colomers, senyoriu de l'abat d'Amer, encara que tot seguit li fou llevada la dita excomunió, observà sempre més una actitud de respecte envers l'glésia.
- 20) Sembla que pel febrer d'aquell any 1323, l'abadia de Bages encara estava vacant per defunció de l'abat Gerald de Castellbell i l'abat Bernat encara no havia pres possessió.
- 21) Arxiu de Montserrat. Fons Bages. San Pedro de Las Presas con las masias de su término. A. 1322.
- 22) Id. Id. Fons Bages. San Pedro de Las Presas con las masias de su término. A. 1322.
- 23) Id. Id. Fons Bages. Trasllat en poder de Gaietà Mas, notari de Manresa.
- 24) Referent a la qüestió que al·ludim i que n'omitim el relat, hom pot veure-la exposada en el meu treball titulat "La nissaga dels Camps i l'aloetat de Les Preses" i publicat en els números 6, 7 i 8 del setmanari olotí "La Comarca"